

crkva u svijetu

OSVRTI I PRIKAZI

POVJESNIK GLAZBE, MUZIKOLOG I ESTETIČAR

(U povodu 70. rođendana Josipa Andreisa)

Petar Zdravko Blajić

Je li Andreis prvenstveno historičar glazbe a tek onda muzikolog i estetičar ili obratno? Čini se da je to kod njega nepotrebno dijeliti, jer se to u njega isprepliće kao što se i inače ta tri područja isprepliće. Na svim tim područjima Andreis je dao priloge koji su znatno obogatili našu znanost i kulturu. A k tome, dobar dio njegovih radova prelazi okvire samo nacionalnih vrijednosti. Osim toga njegova se djelatnost nije iscrpila na tri spomenuta područja. Ništa manji značaj za nacionalnu kulturu nema njegov urednički, pedagoški i organizatorski rad.

U posljednjih četrdesetak godina na našem terenu, za sve koji na bilo koji način imaju dodira s glazbom, kao da postoji znak jednakosti između riječi 'historija muzike ili povijest glazbe' i imena Josipa Andreisa. Nije to čest slučaj ni u drugih naroda da jedan te isti čovjek u četrdesetak godina četiri puta izdaje opću povijest glazbe, najprije u jednoj, pa u tri, pa u dvije i na koncu u četiri, uvijek formatom i obujmom, velike knjige. Nikad to nije bilo jednostavno proširivanje ili skraćivanje istoga rada. To su, gotovo uvijek, bili novi radovi. A ovo što smo kazali za povijest opće glazbe, gotovo bismo jednako mogli kazati i za Andreisov doprinos povijesti nacionalne glazbe. Andreisovi radovi čisto muzikološkog karaktera razasuti su po svim glazbenim ili glazbi bliskim časopisima koji su se u nas pojavljivali, i u samostalnim izdanjima. Andreis nije bježao od domaćih problema niti se je opet zatvarao samo u uski krug našega. Usuđivao se je uzeti za predmet rada često i one osobe i djela ili glazbene smjerove koje su već drugi obradili držeći da i on ima još nešto nadodati ili s druge strane osvijetliti. Često je bio u prilici da objektivno iznosi činjenice, npr. s obzirom na avangardnu glazbu, i da je nastoji protumačiti, iako prema njoj nema naročite naklonosti

Do pojave njegovih izdanja na hrvatskom jeziku bilo je vrlo malo knjiga i priručnika s područja povijesti glazbe. 1911. u Zagrebu je objavio *Kratku povijest glazbe* sarajevski svećenik Stjepan Hadrović. Taj pregled je bio vrlo kratak. 1921. u Širolinu prijevodu izišla je također u Zagrebu Mauclairnova *Povijest evropske muzike*.

Studirajući i boraveći u raznim evropskim zemljama, Andreis je imao priliku upoznati slična djela drugih naroda. Ideja da napiše povijest glazbe, više po-

pularnog karaktera, nametnula mu se za studentskih dana u Zagrebu i Rimu, dok je studirao talijanski i francuski jezik. Tu svoju ideju počeo je ostvarivati za svog službovanja u rodnom Splitu i poslije u Herceg Novom (1935.—1937.). S mnogo podataka ali još bez čvrsto izgrađenog kriterija njegov je rukopis narastao na više od tisuću stranica. U listopadu 1941. predao ga je u tisak. Tu svoju prvu *Povijest glazbe* namijenio je svima koji se zanimaju i vole glazbu. I kad je 1942. izišla iz tiska, u teškim ratnim uvjetima, bila je vrlo zapažena i razgrabljena, jer je bila prva veća takve vrste, napisana od našega čovjeka na našem terenu. Na pristupačan i jednostavan način, vrlo lijepim stilom, Andreis je prikazao glazbena događanja ne zadovoljivši se samo nabiranjem nego je počesto ulazio i u sadržajne detalje. Literarna strana učinila je knjigu prihvatljivom i popularnom a da joj nije umanjila stvarnu znanstvenu vrijednost. Tako je ta povijest bila prva stepenica, za Andreisa početak, a za naše glazbene amatere i profesionalce pouzdan i poučan priručnik. Sam Andreis je još u to doba uglavnom glazbeni amater; tek će se nakon pojave knjige upisati na Hrvatski državni konzervatorij u Nastavnički odsjek. Nedugo nakon diplomiranja 1945. postat će docent i poslije profesor na Konzervatoriju gdje će djelovati sve do umirovljenja 1972. To su, uz sve ostale djelatnosti, vrlo plodne godine njegova pedagoškog rada.

Kako ovu prvu *Povijest glazbe* nije bilo moguće više nabaviti, a više-struko zanimanje i potrebe su porasle, Andreis je pripremio i objavio od 1951. do 1954. u tri velika sveska svoju novu *Historiju muzike* koja je bila prvenstveno predviđena kao udžbenik na glazbenim akademijama. Te su knjige bile potpuno *novo djelo*, nastalo i izišlo u novoj društvenoj stvarnosti. One su iznenadile svojim pristupom glazbenoj povijesnoj građi s pozicija historijskog materijalizma. U početku su bile zamišljene dvije knjige, no Andreis je brzo od toga odustao, držeći da je devetnaesto i dvadeseto stoljeće puno velikih imena čija djela žive i prekretnica su u burnim zbivanjima u glazbi. Vrijednost i zanimljivost ovih knjiga, kao i one prve, povećava bogata bibliografija, mnoge ilustracije i reprodukcije notnih primjera koji zorno dopunjavaju izlaganja. U ovom djelu nema ništa o hrvatskoj glazbi ni o glazbi ostalih južnoslavenskih naroda, jer se taj predmet predaje kao poseban kolegij, a ovo je izdanje bilo predviđeno kao priručnik predmeta opće povijesti glazbe. Razumije se da je gradivo doneseno u tri velike knjige bilo preopširno, zato Andreis preporuča da ga profesori prilagode konkretnim prilikama. Velika je bila opasnost da, čitajući ovako opširnu povijest glazbe, susretneмо Andreisa kompilatora, koji samo prepisuje i citira. To se ipak nije dogodilo, jer je na svakoj stranici očita njegova samostalnost i sloboda u donošenju sudova. U novim društvenim uvjetima, uzimajući kao bazu službenu nauku o razvoju društva, ova se je knjiga mogla samo tako pojaviti. Kako ni u svijetu nije bilo jedne opširnije povijesti glazbe praćene i tumačene s tih pozicija, to je Andreis morao revidirati neke svoje ranije postavke i stajališta mnogih autora čijim se je djelima obilato služio.

Svoju erudiciju i pravilno zalaženje u materiju Andreis je osobito pokazao u raspravama o najnovijoj glazbi; on u nas prvi i najplodnije o tome piše. Vješto iznosi međusobnu povezanost glazbe s drugim umjetnostima kao i s današnjom filozofijom i sociologijom. U francuskoj revoluciji, npr., on vidi događaj koji će presudno utjecati na razvoj glazbe i glazbenih djelatnosti. U trećem svesku ove druge povijesti Andreis je najoriginalniji i njegov je doprinos tu najveći jer se u njemu nije imao na koga ni u nas, ni vani mnogo oslanjati. To ga ipak nije obeshrabrilo. Danas, dvadesetak godina nakon izricanja njegovih sudova, možemo vidjeti da je s mnogo ozbiljnosti i točnosti promatrao i prosuđivao događaje. Osvrti na knjige govorili su donekle o neujednačenosti prostora koji je posvećen pojedinim zbivanjima i pomanjkanju uključivanja naše povijesti u opći razvoj svjetske i evropske glazbe. God. 1966. izišla je ponovno Andreisova *Historija muzike*, ali ovoga puta u dva sveska s boljim rasporedom, nekim kraćenjima i osvrtom na najnovija zbivanja. Treba spomenuti da u svim izdanjima povijesti, i inače u svojim radovima, Andreis »pati«
do točnosti iznošenja pa i najnezatnijih podataka. Ovo, nazovimo ga treće, izdanje njegovih povijesti glazbe pojavilo se poslije prvog izdanja *Muzičke enciklopedije* kojoj je glavni urednik bio opet Andreis, i zato je bilo nepotrebno ponavljati i nabrajati sve ono što se nalazi i što

spada na enciklopediju. Za ova dva sveska moglo bi se reći da su ustvari drugo, prerađeno izdanje onoga u tri knjige.

1975. izašla je njegova najnovija i vjerujemo konačna *Povijest glazbe* u četiri sveska, u kojoj je četvrti svezak posvećen hrvatskoj glazbi. (O tom smo svesku opširnije pisali u ovom časopisu, br. 3, 1976.) Svako novo izdanje Andreisovih povijesti pojavilo se pošto se prijašnja izdanja više nisu mogla nabaviti. Broj notnih primjera u poglavljima ovih knjiga povećan je kako bi izlaganja u tekstu bila što jasnija, a literatura se navodi iza svakog poglavlja. Iako je četvrti svezak posvećen samo hrvatskoj glazbi, autor ipak u tekstovima koji govore o povijesti opće glazbe spominje i najistaknutije hrvatske skladatelje, kako bi se mogle učiniti korisne povijesne usporedbe i pratiti uklapanje naših dostignuća u evropske glazbene tokove.

S dosadašnja četiri izdanja svojih povijesti glazbe Andreis je ne samo ispunio prazninu takve literature u nas, nego su ona postala nezaobilazan udžbenik, priručnik i literatura za svakoga tko voli, studira ili proučava glazbu u bilo kojoj njezinoj disciplini.

Hrvatskoj glazbenoj historiografiji Andreis je dao krupan doprinos svojim radom *Razvoj muzičke umjetnosti u Hrvatskoj* koji je bio objavljen u kolektivnom radu s Dragutinom Cvetkom (slovenska glazba) i Stanom Đurić Klajm (srpska glazba). Bio je to gotovo pionirski posao. Prije ovoga Andreisova rada i nije bilo mnogo sličnih povijesti. Božidar Širola je 1922. i 1942. izdao *Pregled povijesti hrvatske muzike* odnosno *Hrvatska umjetnička glazba*, a Branimir Ivakić 1930. *Razvoj hrvatske muzike*. Andreisov rad se odlikuje preglednošću, zbog toga je postao osnovno pomagalo za podatke iz hrvatske glazbene prošlosti. Bez velikih potrebnih predradnji on je uspio, s već mnogo stečenog iskustva, logički povezati glazbene događaje i pokazati da hrvatska glazbena prošlost ima svoje mjesto, koje se ne može zanemariti u južnoslavenskim i evropskim okvirima. To je bilo i prvo sistematsko upoznavanje naše javnosti s našim ljudima koji su živjeli i djelovali izvan Hrvatske. Bilo je jasno da je Andreisov rad tek dobar početak i da će ga daljnja istraživanja popunjati, ali ne i bitno mijenjati. Veliku je uslugu Andreis učinio hrvatskoj kulturi izdajući 1974. svoju povijest hrvatske glazbe u lijepoj i reprezentativnoj opremi na engleskom jeziku *Music in Croatia*. Malo nakon toga izašla je ta ista knjiga u još dotjeranijem obliku kao četvrti svezak *Povijesti glazbe*. (Kad bi nas prof. Andreis još obdario s knjigom povijesti crkvene glazbe ili povijesti hrvatske crkvene glazbe, time bi kompletirao, kao rijetko tko možda u svijetu, sve vidove povijesti glazbene djelatnosti u cjelini i posebno.)

Ovim velikim Andreisovim sintetičkim djelima trebamo još pribrojiti niz povijesnih studija i članaka objavljenih po raznim časopisima i u zasebnim publikacijama. Često su to opširne studije, čitave monografije, a mnoge su opet samo veće bilješke o pojedinim glazbenicima ili njihovim djelima, o glazbenim institucijama ili događajima. U svim tim bilješkama, člancima ili studijama Andreis se predstavlja i kao ozbiljan historik i zanimljiv esejist. 1978. u *Radu JAZU* izašla je Andreisova monografija o njegovom sugrađaninu i učitelju iz glavnih glazbenih disciplina, splitskom književniku i glazbeniku Ivi Paraću. Koncem prošle godine (1979). neki njegovi članci, popunjeni i dotjerani, izišli su pod naslovom *Iz hrvatske glazbe*. Autoru je, čini se, bilo mnogo stalo do objave ovih članaka s kojima kao da bi zaokružio svoje djelovanje na glazbenom polju koje je započeo kao osamnaestogodišnjak 1927. u časopisu *Luč* s prilogom o operi *André Chénier*.

Andreisa je zanimala i estetika glazbe, stoga ćemo u njegovim povijestima brzo uočiti njegove poglede na glazbenu estetiku kao granu znanosti koja pomaže razumijevanju glazbe. Nedugo nakon pojave njegove prve *Povijesti glazbe* (1942.) pojavio se je također *Uvod u glazbenu estetiku* (1944.). Nije to velika knjiga, ali bi se moglo reći da je prva na našem prostoru. Misli su u njoj jasno izražene i govore o uzajamnom djelovanju glazbenog djela na izvoditelja i izvoditelja na djelo, odnosno djela na slušatelje, što sve skupa čini i uvjetuje umjetnički doživljaj.

Istoj tematici Andreis se vraća, odnosno neke svoje stavove revidira, neke afirmira a sve skupa proširuje i u isto vrijeme još jednom sintetizira 1968.

u *Vječnom Orfeju*. Tu autor znalački ulazi u stvar i raspravlja, između ostalog, o unutrašnjim vezama i procesima koji postoje i koji se odvijaju između glazbenika, glazbe i života. Govoreći o toj knjizi, točno je ocijenio K. Kovačević da je Andreis »muzikolog velike akribije, odličan stilist i pisac istančana osjećaja za mjeru; on se nije upuštao u filozofiranje, već je biranim ali uvijek jasnim i razumljivim riječima ulazio u srž svakog problema, iznenađujući čitaoce jednostavnošću izlaganja negdje veoma složene materije.« O Andreisovom doprinosu teoriji glazbene estetike i o njegovim estetskim stavovima opširno je pisao Ivo Supićić, u nas sigurno najpoznatiji da to vrednuje, u članku *Doprinos Josipa Andreisa muzičkoj estetici u Hrvatskoj (Arti musices, 3/72)*.

Andreisovo pedagoško djelovanje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu usko je povezano s čitavim njegovim znanstvenim djelovanjem. Ne samo da je on svoje studente bogatije informacijama iz povijesti glazbe nego ih je više poticao na aktivan rad, na istraživanje i analiziranje hrvatske glazbene baštine. On nije samo djelovao kao historičar i muzikolog nego je stvari proučavao i pisao, upućivao je, poticao i zahtijevao aktivan rad i osoban doprinos svojih studenata kroz seminare i diplomatske radove na Historijskom odjelu Muzičke akademije u Zagrebu i na Muzikološkom odjelu koji je započeo radom šk. god. 1970/71. zahvaljujući upravo njegovu nastojanju. Mnogi od tih Andreisovih studenata već su afirmirana imena na polju različitih glazbenih disciplina.

Andreisov muzikološki rad, u strogom smislu riječi, najviše je došao do izražaja u obradi Lukačićevih moteta iz zbirke *Sacrae cantiones* u povodu 350. godišnjice od prvog objavljivanja toga djela u Veneciji 1620. Uz opsežnu studiju o Lukačiću i njegovoj umjetnosti Andreis je načinio transkripciju tih duhovnih koncerata u suvremeno notno pismo, izradio continuo i dodao oznake za izvođenje.

O Andreisovim doprinosima hrvatskoj kulturi, i šire južnoslavenskoj i evropskoj, kroz urednički rad na *Muzičkoj enciklopediji*, pokretanju i uređivanju više glazbenih časopisa, zbornika i radova pisalo se je u nas mnogo i opširno prilikom profesorova odlaska u mirovinau 1972. i prošle (1979.) godine u povodu 70. godišnjice života.

Andreis se je okušao također i kao skladatelj, premda se to rjeđe spominje. Tako se, npr., u glazbenoj knjižnici Dječakčkog sjemeništa u Splitu nalazi nekoliko njegovih crkvenih skladbi koje je on, vjerujemo, skladao upravo za potrebe splitskog sjemeništa gdje je neko vrijeme predavao francuski jezik. Spomenimo i to da mu je HIBZ u Zagrebu 1944. izdao knjigu *Tragovi mudrosti*.

Završimo ovaj kratki prikaz rada profesora Josipa Andreisa, — u kojemu nismo ulazili u dublju analizu i u kojem nismo uspjeli spomenuti niti sve njegove djelatnosti i djela — riječima Ive Supićića u muzikološkom zborniku *Arti musices* koji je bio posvećen Andreisu: »Za Josipa Andreisa, povjesnika, humanistu i čovjeka, prvotna je svrha muzike da oplemenjuje. Ona — kao i svaka umjetnost — mora djelovati u dva smjera: estetskom i etičkom... Ima bezbroj prilika u kojima muzika može pomoći čovjeku da postane više čovjekom, bićem koje bi svoje tako različite odnose prema ljudima moralo prvenstveno graditi na ljubavi, najplodnijem od svih osjećanja.«